

УДК: 341.4/.6+341.9

МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ



Маланчук Петро Михайлович,
канд. юрид. наук, доцент,
доцент кафедри кримінально-правових дисциплін
та судочинства ННІ права,
Сумський державний університет



Льон Олексій Миколайович,
студент III курсу ННІ права,
Сумський державний університет



Тарасенко Дмитро Ігорович,
студент III курсу ННІ права,
Сумський державний університет

В статті розглянуто процедуру міжнародного співробітництва у кримінальному провадженні, надано характеристику основних видів та форм надання міжнародно-правової допомоги, що передбачені міжнародними договорами та положеннями розділу IX Кримінального процесуального кодексу України. В статті надано характеристику принципів міжнародного співробітництва, розглянуто основні види та форми, що передбачені міжнародними договорами та Кримінальним процесуальним кодексом України.

Здійснено аналіз основних понять, що застосовуються в міжнародних правових актах та національному законодавстві щодо міжнародного співробітництва. Зроблено аналіз процесуальних відносин прокуратури при міжнародному співробітництві під час кримінального провадження, а також міжнародного співробітництва з питань отримання правової допомоги.

Розглянуті питання щодо організації процесуальних й слідчих (розшукових) дій в межах міжнародного співробітництва в кримінальних провадженнях. Здійснене порівняння деяких статей Кодексу з положеннями міжнародних договорів на основі яких вони були прийняті. Також в статті розглянуто проблеми адаптації правових норм Європейського Союзу, що регламентують порядок міжнародної співпраці до національного законодавства. Також розглянуто основні напрямки вирішення цього питання.

В рамках дослідження екстрадиції, як виду міжнародного співробітництва, розглянуто основні її ознаки, співставлення вимог національного законодавства та ратифікованих міжнародних договорів у цій сфері.

Розглянуто обставини, що обумовлюють перспективи подальшого міжнародного співробітництва у діяльності з розслідування злочинів органами прокуратури.

Ключові слова : міжнародна правова допомога, міжнародне співробітництво, правова допомога, міжнародний договір, запит, запитуюча сторона, запитувана сторона, екстрадиція, екстрадиційний арешт, екстрадиційна перевірка, перейняття кримінального провадження, організація діяльності.

Malanchuk P. M., Lion O. M., Tarasenko Dm. I. International Cooperation in Criminal Proceeding. In the article procedure of international cooperation is considered in criminal realization, description of basic kinds and forms is given grants of internationally legal help, that is envisaged by international agreements and positions of division of IX of the Criminal code of practice of Ukraine. Description of principles of international cooperation is given in the article, considered basic kinds and forms that is envisaged by international agreements and Criminal code of practice of Ukraine.

Feasibly analysis of basic concepts that are used in international legal acts and national legislation in relation to international cooperation. The analysis of judicial relations of office of public prosecutor is done at international cooperation during criminal realization, and also international cooperation on questions the receipt of legal

Considered of question in relation to organization of judicial and inquisitional (of criminal investigation) actions within the limits of international cooperation in criminal realizations. Realizable comparing of some articles of Code to positions of international agreements on the basis of that they were accepted. Also the problems of adaptation of legal norms of European Union, that regulate the order of international cooperation to national legislation are considered in the article. Basic directions of decision of this question are also considered.

Within the framework of research of екстрадиції, as to the type of international collaboration, her basic signs are considered, comparison of requirements of national legislation and ratified international agreements in the field of it.

Circumstances that stipulate the prospects of further international cooperation in activity from investigation of crimes by the organs of office of public prosecutor are considered.

Keywords : international legal aid, international cooperation, legal aid, international agreement, query, asking side, extradition arrest, extradition verification, adopting of criminal realization, organization of activity.

Постановка проблеми. Для запобігання проявів інтернаціональної злочинності компетентні органи держави в процесі розслідування, в рамках прийнятих міжнародних договорів, можуть звертатися до по допомогу у розслідуванні злочину чи видачі правопорушника. Отже, міжнародне співробітництво сприяє видачі осіб, що вчинили кримінальне правопорушення (екстрадиція) та кримінальному провадженню в порядку перейняття, визнання та виконання вироків іноземних судів та передання засуджених осіб.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання міжнародного співробітництва розглядалося багатьма науковцями. Серед робіт по цій темі можна відмітити праці В. В. Сердюка та Р. Ш. Бабанли, наукові статті М. І. Карпенко, О. О. Швець та інших. Основним надбанням цих робіт є висвітлення правового регулювання міжнародного співробітництва в процесі застосування міжнародних договорів.

Метою статті є характеристика основних засад та принципів міжнародного

співробітництва, розгляд форм міжнародного співробітництва, передбачених законодавством України та міжнародними договорами, ратифікованими Верховною Радою України.

Основні результати дослідження. Ціллю надання міжнародної правової допомоги є сприяння здійсненню провідних засад та гарантій правосуддя, забезпечення прав і свобод людини, дотримання гарантій при проведенні досудового розслідування. Міжнародна правова допомога є однією з форм міжнародного співробітництва.

Загалом, дефініцію міжнародного співробітництва під час кримінального провадження можна сформулювати як міждержавну форму співробітництва у протидії злочинності, що здійснюється на підставі міжнародних угод, або на засадах взаємності, між компетентними органами держав у вигляді запиту на проведення кримінальних процесуальних або інших дій.

Отже, з визначення вбачається, що процесуальний порядок міжнародного співробітництва можливий за наявності системи

правового регулювання, основу якої складають міжнародні договори та норми внутрішнього національного законодавства, що регулюють відносини в цій сфері. Такої ж думки притримується А. Г. Маланюк, який зазначає, що система правового регулювання порядку провадження у кримінальних справах, пов'язаного із міжнародними відносинами, складається з двох частин: міжнародних договорів (конвенцій) та внутрішньодержавного законодавства, яке на даний час переважно охоплює підзаконні нормативно-правові акти [1, с. 7]. Л. М. Лобойко з цього приводу також зауважує, що в разі відсутності між державами договорів щодо надання правової допомоги, вона все одно може бути надана. При цьому держави діють на підставі запиту або на засадах взаємності, застосовуючи правила міжнародної ввічливості, коли задоволення клопотання про надання правової допомоги є проявом поваги однієї держави щодо іншої. При цьому держава, яка надає допомогу на таких засадах, розраховує на взаємність [2, с. 361]. Отже, підставами міжнародного співробітництва є закріплене у внутрішньому законодавстві правові норми щодо таких дій та приписи норм міжнародного права, що дозволяють врегулювати відносини, навіть за відсутності підписаних міжнародних договорів.

Серед науковців прийнятою є думка про те, міжнародне співробітництво ґрунтується на системі принципів. Першу групу принципів складають основні (загальні) принципи, що характеризуються спільними, загальновизнаними положеннями, дія яких поширюється на всю сферу міжнародного права. До другої — спеціальні (галузеві) принципи, які характеризуються більш вузькою сферою застосування, обумовленою специфікою предмета міжнародно-правового регулювання.

До загальних принципів можна віднести незастосування сили або погрози силою; мирне вирішення міжнародних спорів; невтручання у внутрішні справи інших держав; міжнародне співробітництво; рівноправність і самовизначеність народів; суверенна рівність держав; добросовісне виконання зобов'язань в міжнародному праві; повага прав людини; недоторканність кордонів; територіальна цілісність. Особливістю цих принципів є їх закріплення в Статуті ООН та Декларації про принципи міжнародного права, що стосуються дружніх відносин і співробітництва між державами [3, с. 371]. До спеціальних принципів міжнародного співробітництва можна віднести такі, що поширюють свою дію тільки на окремі

форми, наприклад видача осіб чи надання міжнародної правової допомоги.

Однією з видів міжнародного співробітництва у кримінальному провадженні є міжнародна правова допомога. За визначенням Т. Мудряк, міжнародна правова допомога є офіційною діяльністю державних органів, яка здійснюється на підставі міжнародних договорів [4, с. 211]. Метою укладення Договорів про правову допомогу між державами є сприяння їх повній взаємодії та уникнення конфлікту юрисдикцій.

До суб'єктів звернення із запитами про міжнародну правову допомогу у кримінальному провадженні під час досудового розслідування Кримінальний процесуальний кодекс України відносить Генеральну прокуратуру України, а під час судового провадження - Міністерство юстиції України.

Стаття 545 КПК України встановлює, що Генеральна прокуратура України та Міністерство юстиції України у триденний строк надсилають до Національного антикорупційного бюро України отримані (надані) у рамках надання міжнародної правової допомоги матеріали, які стосуються фінансових та корупційних кримінальних правопорушень, у вигляді довідки [5]. Законом України «Про прокуратуру» [6] (ст.ст. 92-94) також врегульовані особливості співпраці органів прокуратури з компетентними органами інших держав з питань проведення процесуальних дій при розслідуванні кримінальних правопорушень, видачі осіб, які їх вчинили, перейнятті кримінального провадження та з інших питань, передбачених такими договорами. Загальною засадою здійснення такого співробітництва є заборона здійснювати такі дії всупереч конституційним гарантіям України та її договірним зобов'язанням щодо прав людини.

Також Законом передбачено, що якщо міжнародним договором України передбачено безпосередній порядок співробітництва під час кримінального провадження, регіональні прокуратури здійснюють таке співробітництво у межах своєї компетенції.

Міжнародна правова допомога, відповідно до вимог КПК України, надається нав підставі запиту, який складається органом, що здійснює кримінальне провадження, або уповноваженим ним органом згідно з вимогами цього КПК України та відповідного міжнародного договору України.

Серед основних міжнародних договорів можна виділити Європейську конвенція про передачу провадження у кримінальних справах, відповідно якої будь-яка Договірна Держава, що згідно із

своїм власним законодавством має повноваження переслідувати за вчинення злочину, може для цілей застосування цієї Конвенції відмовитися та бо утримуватися від кримінального переслідування підозрюваної особи, яка вже притягнута або буде притягнута до відповідальності іншою Договірною Державою за вчинення того ж злочину [7]; Європейську конвенцію про взаємну допомогу у кримінальних справах, відповідно до якої Договірні Сторони зобов'язуються надавати одна одній, відповідно до положень цієї Конвенції, якнайширшу взаємну допомогу у кримінальному переслідуванні правопорушень, покарання яких, на момент прохання про надання допомоги, підпадає під юрисдикцію судових властей запитуючої Сторони. Ця Конвенція не застосовується до арешту, виконання вироків або правопорушень, передбачених військовим правом, які не є злочинами відповідно до звичайного кримінального права [8]; Європейську конвенцію про видачу правопорушників, яка передбачає, що видача правопорушників здійснюється у зв'язку із правопорушеннями, які караються за законами запитуючої Сторони та запитуваної Сторони позбавленням волі або згідно з постановою про утримання під вартою на максимальний термін не менше одного року чи більш суворим покаранням. Якщо особа визнається винною і вирок про ув'язнення або постанова про утримання під вартою проголошується на території запитуючої Сторони, термін призначеного покарання має складати не менше чотирьох місяців [9]; та Конвенцію про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах, що надає право громадянам кожної з Договірних Сторін, а також іншим особам, що проживають на її території, мають право вільно і безперешкодно звертатися до суду, прокуратури й інших установ других Договірних Сторін, до компетенції яких відносяться цивільні, сімейні і кримінальні справи, можуть виступати в них, подавати клопотання, пред'являти позови і здійснювати інші процесуальні дії на тих же умовах, що і громадяни цієї Договірної Сторони [10] та інші, якими врегульовані питання видачі осіб чи іншої допомоги.

Стаття 541 КПК України визначає видачу особи (екстрадицію) як видачу особи державі, компетентними органами якої ця особа розшукується для притягнення до кримінальної відповідальності або виконання вироку. Екстрадиція включає: офіційне звернення про встановлення місця перебування на території запитуваної держави особи, яку необхідно

видати, та видачу такої особи; перевірку обставин, що можуть перешкоджати видачі; прийняття рішення за запитом; фактичну передачу такої особи під юрисдикцію запитуючої держави [5].

З аналізу наведеного законодавцем визначення екстрадиції, М. І. Карпенко та О. О. Швець виділяють наступні ознаки:

- основною передумовою її реалізації є розшук особи компетентними органами іншої держави;

- метою цієї процедури є притягнення до кримінальної відповідальності або виконання вироку [11, с. 57]. В меті визначеної кодексом процедури вчені вбачають певний алгоритм екстрадиційної процедури.

Запит про видачу особи (екстрадицію) направляється за умови, якщо за законом України хоча б за один із злочинів, у зв'язку з якими запитується видача, передбачено покарання у виді позбавлення волі на максимальний строк не менше одного року або особу засуджено до покарання у виді позбавлення волі і невідбутий строк становить не менше чотирьох місяців [5].

Центральний орган України має право відмовити в направленні запиту до іноземної держави, якщо існують передбачені цим Кодексом або міжнародним договором України обставини, які можуть перешкоджати видачі. Він також має право відмовити компетентному органу України у зверненні до іноземної держави, якщо видача буде явно невинуватою з огляду на співвідношення тяжкості вчиненого особою кримінального правопорушення та ймовірних витрат, необхідних для екстрадиції [5]. Відповідно до КПК України повноваженнями щодо видачі особи наділені Генеральна прокуратура України та Міністерство юстиції України.

Висновки. Важливою складовою сучасних міжнародних відносин є міжнародне співробітництво під час кримінального провадження. Завдяки взаємодії компетентних органів держав під час такого співробітництва вирішуються завдання кримінального судочинства. Загальні засади міжнародного співробітництва під час кримінального провадження націлені на захист прав людини, дотримання гарантій при проведенні досудового розслідування. Пряма заборона щодо здійснення такого співробітництва може бути передбачена міжнародними договорами чи застосована в разі порушення конституційних гарантій щодо прав людини.

Міжнародна правова допомога, відповідно до вимог КПК України, надається нав підставі запиту, що надається уповноваженими на те

суб'єктами. До суб'єктів звернення із запитом про міжнародну правову допомогу у кримінальному провадженні під час досудового розслідування КПК України відносить Генеральну прокуратуру України, а під час судового провадження - Міністерство юстиції України.

Використана література :

1. Маланюк А. Г. Провадження у кримінальних справах, пов'язаних із міжнародними відносинами, за законодавством України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «кримінальний процес і криміналістика; судова експертиза» / А. Г. Маланюк - Київ, 2004. - 20 с.
2. Лобойко Л. М. Кримінальний процес: Підручник. – К. : Істина, 2014. - 432 с.
3. Підгородинська А. В. Принципи міжнародного співробітництва у сфері кримінального судочинства / А. В. Підгородинська // Актуальні проблеми держави і права. – 2007. - № 32. – С. 369-375
4. Мудряк Т., Потомська Н. Міжнародне співробітництво щодо криміналістичного розслідування злочинів / Т. Мудряк, Н. Потомська // Юридичний вісник. – 2014. - № 6. – С. 211-216
5. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон, Кодекс від 13.04.2012 № 4651-VI : Редакція від 14.04.2017 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/page18>.
6. Про прокуратуру : Закон, Перелік від 14.10.2014 № 1697-VII : Редакція від 05.01.2017 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1697-18/page5>.
7. Європейська конвенція про передачу провадження у кримінальних справах (ETS N 73) : Рада Європи; Конвенція, Міжнародний документ від 15.05.1972 № ETS N 73 Приєднання від 22.09.1995 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_008.
8. Європейська конвенція про взаємну допомогу у кримінальних справах Рада Європи; Конвенція, Міжнародний документ від 20.04.1959 Редакція від 08.11.2001 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_036.
9. Європейська конвенція про видачу правопорушників: Рада Європи; Конвенція, Міжнародний документ від 13.12.1957 : Редакція від 26.02.2009 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_033.
10. Конвенція про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах [...] : СНД, Білорусь, Вірменія [...]; Конвенція, Міжнародний документ від 22.01.1993 : Редакція від 21.01.2006 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/997_009.
11. Карпенко М. І., Швець О. О. Міжнародне співробітництво у кримінальному провадженні / М. І. Карпенко, О. О. Швець // Юридична наука. – 2013. - № 8. – С. 56-68.